

Book Review

Andreas Westerberg
*Skolustrustning och
undervisningsideal: Socio-materiell
förändring inom svenskt skolväsende
1865–2010*

Umeå: Umeå universitet (PhD diss.)
2025, 102 s.

Skolustrustning så som skolbänkar och datorer är något alla som varit i kontakt med svensk skola har erfarenhet av. Vilken skolustrustning som är (o)lämplig är en fråga som i allra högsta grad är aktuell i dagens politiska samtal. Avhandling *Skolustrustning och undervisningsideal* utgår från att kontinuitet och förändring av skolustrustningen hänger samman med ideal kring undervisning och skola samt den kontinuitet och förändring som finns i dessa ideal. Utifrån detta hävdar Westerberg att man, för att fullt ut förstå förändringar i skolans utrustning, behöver förstå både hur undervisningen förändrats och hur förändring i undervisning förändrar skolustrustning. Vidare menar han att det inte går att förstå förändringsprocesserna i undervisningsideal utan att studera källor som visar eller berättar om den materiella skolustrustningen. Med detta identifieras den kunskapslucka som avhandlingen vill fylla: hur förändringar av skolustrustning och undervisningsideal har relaterat till varandra, samt vilken betydelse av förändringsinitiativets ursprung och riktning har. Den övergripande frågan är: Vilken betydelse har förändringsinitiativets ursprung och riktning haft när skolustrustning och undervisningsideal förändrats?

Westerbergs avhandling består av tre delstudier vilka i avhandlingens kapp används för att diskutera den övergripande frågan. Delstudie 1 – *Statliga undervisningsideal och materiella ambitioner: Om skolbänkens svenska historia 1865–1981* fokuserar på skolbänkar och undervisningsideal, vilket undersöks i ett källmaterial bestående av olika typer av texter (och bilder) som förmedlat nationella riktlinjer för skolbänkars utformning. Startpunkten tas 1865 då de första normalritningarna för folkskolan gavs ut och sträcker sig till 1981 då statsbidrag för skolbyggnader avskaffas. Genom analys av källmaterialet undersöks hur myndigheters vilja att driva fram förändrad skolustrustning speglar förändrade undervisningsideal.

Westerbergs första delstudie uppmärksammar tre faser med olika ideal för hur skolbänkar ska utformas. Han visar också att det under perioden skiftar mellan att riktlinjer i detalj beskriver hur en skolbänk ska byggas till perioder då de snarare pekat på vilket undervisningsideal som var det önskvärd och genom detta påverkar skolustrustningens utformning. I analysen, med rikligt av empiriska exempel i text och bild, visas att de förslag för design av skolbänkar och klassrumsmöbleringar som gavs varken var passiva eller neutrala förslag i relation till undervisningen utan inriktade mot önskvärda undervisningspraktiker och hindrande för oönskade.

Delstudie 2 *Teaching ideals and materiality during the establishment of the Swedish comprehensive school 1949–1972* undersöker de utrustningskrav som fanns på lokal nivå under etableringen av den svenska grundskolan 1949–1972.

Fokus ligger på en förändringsprocess där myndigheterna formulerade nya undervisningsideal och hur skolorna successivt anpassade sin utrustning till dessa. Källmaterialet kommer från två skolutvecklingsprojekt i Skellefteå kommun. I analysen beskriver Westerberg den nya utrustning (exempelvis radio, diabilder, arbetshäften och bandspelare) som introducerades, samt hur skolans rum allt eftersom försöksverksamheten pågick i skolorna, anpassades till nya undervisningsideal. Slutsatsen är att undervisningsideal och materialitet är sammanflätade och Westerberg konstaterar att: "Most of all, however, this study shows that social technology for teaching is created through its uses. The sociomaterial network of a school is not a design problem to be solved, but a lived reality of continuous becoming."

Delstudie 3 är i Westerbergs licentiatavhandling, *Medieteknik och historieundervisning: diskurser om teknik i klassrummet under 1980-talet och åren kring 2010*. Här undersöktes vilka attityder som formades bland skolaktörer när ny medieteknik inlemdes i undervisning på 1980-talet och 2010-talet. Den medieteknik som står i fokus är VHS-apparater respektive datorer.

De tre delstudierna täcker tillsammans delvis överlappande perioder av svensk skola inom tidsramen 1865–2000. Tack vare det övergripande begreppet *skolutrustning* blir det möjligt för Westerberg att hålla samman de skilda studierna och bidra till insikter och reflektion om skolans föränderliga socio-materiella nätverk och hur dessa skapar skola. Som sådan har dock avhandlingen, som alla avhandlingar, vissa begränsningar. Jag hade önskat att Westerberg utvecklade sin analys av skolans materialitet i termer av spårberoende. Avhandlingens slut-

satser stannar i en, i och för sig insiktsfull och intressant, beskrivning av kontinuitet och förändring av skolutrustning och om förändringen i skolmaterialet kan ses som lodrät eller vågrät eller snarare bör förstås som någon form av växelverkan. Jag hoppas att få läsa en framtida artikel av Westerberg där potentialen i teorin om spårberoende nyttjas för en skarpare teoretisk analys av skolutrustnings betydelse och hur samma utrustning verkat/påverkat skola över tid.

Bland det mest tilltalande med avhandlingen är att Westerberg visar att ett stort och rikt källmaterial är värdefullt att ta sig an och ger viktiga kunskaper om skolan. Källmaterial är grundligt redovisat i så väl kappas som artiklar. Det är berömvärdt att Westerberg använder olika typer av bilder som källa då skolutrustning och utformning av skolrum är något mycket visuellt och materiellt. Han visar återkommande att bild är en innehållsrik källa för kunskap om det problem som undersöks. Men den argumentation som förs kring bild som källmaterial utgår tyvärr ifrån att de måste kompletteras av en textkälla för kontextualisering och tolkning fullt ut. Avhandlingen vunnit på att föra ett fördjupat teoretiskt och/eller metodologiskt resonemang kring fotografisk och tecknad bild som källor i historisk forskning. I studierna görs dock mycket intressanta analyser av hur skolmaterial *ser ut* och bilderna behandlas återkommande som självständiga källor.

Westerberg visar med sin avhandling på ett förtjänstfullt sätt hur det är möjligt att i en avhandling kombinera studier med något olika inriktning, tillkomna inom ramen för två olika forskarskolor (Forskarskolan Historiska Medier, ForHiM, samt Perspektiv på dagens skola: Forskarskola i tillämpad utbildningshistoria, PEDASK) till en helhet

som ger ny kunskap om såväl skolutrustning vid olika tidpunkter som vilken betydelse förändringsinitiativets ursprung och riktning haft när skolutrustning och/eller undervisningsideal förändrats. Han visar att utbildningshistoriker ger värdefulla insikter om hur riktlinjer för skolutrustning och undervisningsideal styrt och styr skolan. Jag hoppas att hans avhandling kan inspirera till fler studier där liknande frågor beträffande ytterligare skolutrustning, rum för undervisning och utformningen av skolor eller förskolor ställs till det rika källmaterial som han visar kan finnas i arkiv.

*Sofia Grunditz
Stockholms universitet
sofia.grunditz@buv.su.se*